

ੴ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ

129

ਦੂਜਾ ਭਾਉ

ਭਾਗ-੪

‘ਖੋਜੀ’

ਦੂਜਾ ਭਾਉ

ਭਾਗ-4

ਇਸ ਲੜੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ‘ਦੂਜੇ ਭਾਉ’ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਉਤੇ ਵੇਰਵੇ ਸਹਿਤ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਨੇਕਾਂ ਗਿਆਨੀਆਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਉਤੇ ਲੇਖਾਂ, ਕਬਾ-ਵਾਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਰੱਸ਼ਨੀ ਪਾਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਮ ਜਨਤਾ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਰੋੜ੍ਹ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਾਰਬਿਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

ਇਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਾਇਕੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ —

ਅਨ੍ਨੇ-ਵਾਹ

ਬੇ-ਪ੍ਰਵਾਹ

ਬੇ-ਧਿਆਨੇ

ਬੇ-ਦਿਲ

ਓਪਰੇ ਜਿਹੇ ਮਨ ਨਾਲ

ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਰੋੜ੍ਹ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ! ਸਾਨੂੰ ਦੂਜੇ ਭਾਉ ਦੇ —

ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਭਾਵ

ਗਿਆਨ

ਅਨੁਭਵ

ਤੱਤ ਗਿਆਨ

ਦੀ ਕੋਈ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੇ —

ਗੁੱਝੇ

ਅਨੁਭਵੀ

ਤੱਤ ਗਿਆਨ

ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸਾਡੇ ਮਾਈਕੀ ਜੀਵਨ ਉਤੇ ਕੋਈ ਖਾਸ ਅਸਰ ਨਹੀਂ
ਹੁੰਦਾ।

ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ —

ਪੜ੍ਹੋ-ਪੜ੍ਹਾਏ
ਸੁਣੋ-ਸੁਣਾਏ
ਸਮਝੋ-ਸਮਝਾਏ
ਸਿੱਖੋ-ਸਿੱਖਾਏ

ਓਪਰੇ ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਹੀ —

ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹਾਂ।

ਅਸੀਂ ਓਪਰੇ ਜਿਹੇ ਮਨ ਨਾਲ ਇਲਾਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ, ਗਾਇਨ, ਕਬਾ
ਆਦਿ ਕਰ ਛੱਡਦੇ ਹਾਂ, ਜਦ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਾਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕਰਦੀ ਹੈ —

ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਸਭਿ ਪੜਿ ਥਕੇ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਖੁਆਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੫੦)

ਉਪਦੇਸੁ ਕਰੈ ਆਪਿ ਨ ਕਮਾਵੈ ਤਤੁ ਸਬਦੁ ਨ ਪਛਾਨੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੮੦)

ਵਰਤੁ ਨੇਮੁ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਪੂਜਾ ॥
ਬਿਨੁ ਬੂੜੈ ਸਭੁ ਭਾਉ ਹੈ ਦੂਜਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੪੧)

ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਸਭੁ ਕੋਈ ਰਵੈ ॥
ਬਾਂਧਨਿ ਬਾਂਧਿਆ ਸਭੁ ਜਗੁ ਭਵੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੨੮)

ਰਹਤ ਅਵਰ ਕਛੁ ਅਵਰ ਕਮਾਵਤ ॥
ਮਨਿ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮੁਖਹੁ ਰੰਢ ਲਾਵਤ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੬੯)

ਕੋਟਿ ਕਰਮ ਕਰੈ ਹਉ ਧਾਰੇ ॥
ਸਮੁ ਪਾਵੈ ਸਗਲੇ ਬਿਰਬਾਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੨੮)

ਪੜਿ ਪੜਿ ਗਡੀ ਲਦੀਅਹਿ ਪੜਿ ਪੜਿ ਭਰੀਅਹਿ ਸਾਥ ॥
ਪੜਿ ਪੜਿ ਬੇੜੀ ਪਾਈਐ ਪੜਿ ਪੜਿ ਗਡੀਅਹਿ ਖਾਤ ॥
ਪੜੀਅਹਿ ਜੇਤੇ ਬਰਸ ਬਰਸ ਪੜੀਅਹਿ ਜੇਤੇ ਮਾਸ ॥
ਪੜੀਐ ਜੇਤੀ ਆਰਜਾ ਪੜੀਅਹਿ ਜੇਤੇ ਸਾਸ ॥
ਨਾਨਕ ਲੇਖੈ ਇਕ ਗਲ ਹੋਰੁ ਹਉਮੈ ਝਖਣਾ ਝਾਖ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੬੨)

ਇਸੇ ਅਧੂਰੇ ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਹੀ ਅਸੀਂ —

ਲੈਕਚਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ
ਕਬਾ ਵਾਰਤਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

ਲੇਖ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ
ਕਿਤਾਬਾਂ ਛਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ
ਗਿਆਨ ਘੋਟਦੇ ਹਾਂ

ਜਿਸ ਨਾਲ ਭੋਲੀ-ਭਾਲੀ ਜਨਤਾ ਹੋਰ ਵੀ ਭੰਬਲਭੂਸੇ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਨੂੰ
ਹੀ ਧਰਮ ਕਮਾਉਣਾ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ
ਤਾਜ਼ਨਾ ਕਰਦੀ ਹੈ —

ਫੌਕਟ ਕਰਮ ਕਰਹਿ ਅਗਿਆਨੀ ਮਨਮੁਖਿ ਅੰਧ ਕਹਾਵਥ ॥ (ਪੰ.-੧੦੦੧)

ਕਰਮ ਧਰਮ ਪਾਖੰਡ ਜੋ ਦੀਸਹਿ ਤਿਨ ਜਮੁ ਜਾਗਾਤੀ ਲੂਟੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੪੨)

ਪਾਠੁ ਪੜਿਓ ਅਰੁ ਬੇਦੁ ਬੀਚਾਰਿਓ ਨਿਵਲਿ ਭੁਅੰਗਮ ਸਾਧੇ ॥

ਪੰਚ ਜਨਾ ਸਿਉ ਸੰਗੁ ਨ ਛੁਟਕਿਓ ਅਧਿਕ ਅਹੁਦ੍ਰਿਧ ਬਾਧੇ ॥੧॥

ਪਿਆਰੇ ਇਨ ਬਿਧਿ ਮਿਲਣੁ ਨ ਜਾਈ ਮੈ ਕੀਏ ਕਰਮ ਅਨੇਕਾ ॥ (ਪੰ.-੯੪੧)

ਪੜਿ ਪੰਡਿਤੁ ਅਵਰਾ ਸਮਝਾਏ ॥

ਘਰ ਜਲਤੇ ਕੀ ਖਬਰਿ ਨ ਪਾਏ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੪੯)

ਕਬੀਰ ਅਵਰਹ ਕਉ ਉਪਦੇਸਤੇ ਮੁਖ ਮੈ ਪਰਿ ਹੈ ਰੇਤੁ ॥

ਰਾਸਿ ਬਿਰਾਨੀ ਰਾਖਤੇ ਖਾਜਾ ਘਰ ਕਾ ਖੇਤੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੬੯)

ਕਬਨੀ ਬਦਨੀ ਕਰਤਾ ਫਿਰੈ

ਹੁਕਮੈ ਮੂਲਿ ਨ ਬੁਝਈ ਅੰਧਾ ਕਚੁ ਨਿਕਚੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੫੦੯)

ਜਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਜਦ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਅੰਕੜ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ
ਲਈ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਤੋਂ —

ਸਿਆਣਿਆਂ
ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ
ਸੰਤਾਂ
ਗੁਰੂਆਂ
ਪੀਰਾਂ-ਫਕੀਰਾਂ

ਦੀ —

ਸਲਾਹ

ਅਗਵਾਈ

ਜੀਵਨ-ਸੇਧ

ਫੈਸਲਾ

ਲੋੜਦੇ ਹਾਂ !

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮਾਰਥ-ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਜਦ ਕੋਈ ਅਤਿ ਸੂਖਮ, ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਮਾਮਲਾ ਜਾਂ ਨੁਕਤਾ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਤੇ ਅਗਵਾਈ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਕਿਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸਹੀ ਜੀਵਨ ਸੇਧ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਸੋ, ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਨੁਕਤਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿੜ੍ਹ ਕਰ ਲਈਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸੂਖਮ ਤੇ ਛੂੰਘੀ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਨੁਕਤਿਆਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਆਪੀਨੈ ਆਪੁ ਸਾਜਿਓ ਆਪੀਨੈ ਰਚਿਓ ਨਾਉ ॥

ਦੁਯੀ ਕੁਦਰਤਿ ਸਾਜੀਐ ਕਰਿ ਆਸਣੁ ਛਿਠੋ ਚਾਉ ॥

(ਪੰਨਾ-੪੯੩)

ਏਕਸੁ ਤੇ ਸਭੁ ਦੂਜਾ ਹੁਆ ॥

ਏਕੋ ਵਰਤੈ ਅਵਰੁ ਨ ਬੀਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੪੨)

ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਰਚਾਇਓਨੁ ਤੈਗੁਣ ਵਰਤਾਰਾ ॥....

ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ਖੇਲੁ ਹੈ ਸਚੁ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੯੪੮)

ਜਹ ਆਪਿ ਰਚਿਓ ਪਰਪੰਚੁ ਅਕਾਰੁ ॥

ਤਿਹੁ ਗੁਣ ਮਹਿ ਕੀਨੈ ਬਿਸਥਾਰੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੯੧-੯੨)

ਆਪਨ ਖੇਲੁ ਆਪਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ॥

ਖੇਲੁ ਸੰਕੋਚੈ ਤਉ ਨਾਨਕ ਏਕੈ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੯੨)

ਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਦਾ ਨਿਰਨਾ ਤੇ ਖੋਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ —

1. ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ੧ ਓਂਕਾਰ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਹਸਤੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹਸਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ —

ਜਿਸੀ ਜਮਾਨ ਕੇ ਬਿਖੈ ਸਮੱਸਤਿ ਏਕ ਜੋਤ ਹੈ ॥
ਨ ਘਾਟਿ ਹੈ ਨਾ ਬਾਚਿ ਹੈ ਨ ਘਾਟਿ ਬਾਚਿ ਹੋਤ ਹੈ ॥

(ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਪਾ : ੧੦)

ਈਤਹਿ ਉਤਹਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਤੂੰਹੀ ਤੂੰਹੀ ਸੋਹਿਨਾ ॥੧॥

ਕਾਰਨ ਕਰਨਾ ਧਾਰਨ ਧਰਨਾ ਏਕੈ ਏਕੈ ਸੋਹਿਨਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੦੨)

2. ਆਪਣੀ ਮੌਜ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ —

‘ਦੁਯੀ ਕੁਦਰਤਿ’

ਸਾਜੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਤੇ
ਵੇਖ-ਵੇਖ ਵਿਗਸਦਾ ਹੈ —

ਦੁਯੀ ਕੁਦਰਤਿ ਸਾਜੀਐ ਕਰਿ ਆਸਣੁ ਭਿਠੋ ਚਾਉ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੯੩)

ਕੀਤਾ ਪਸਾਉ ਏਕੋ ਕਵਾਉ ॥

ਤਿਸ ਤੇ ਹੋਏ ਲਖ ਦਰੀਆਉ ॥ (ਪੰਨਾ-੩)

ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਆਪੇ ਹੁਕਮੇ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ਹੋ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੦੪੩)

ਹੁਕਮੀ ਹੋਵਨਿ ਆਕਾਰ ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਹਿਆ ਜਾਈ ॥

ਹੁਕਮੀ ਹੋਵਨਿ ਜੀਅ ਹੁਕਮਿ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ ॥ (ਪੰਨਾ-੧)

ਹੁਕਮੀ ਸਿਸਟਿ ਸਾਜੀਅਨੁ ਬਹੁ ਭਿਤ ਸੰਸਾਰਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੯੯)

ਏਸ ‘ਦੁਯੀ ਕੁਦਰਤਿ’ ਨੂੰ ਹੀ —

1. ਦੂਜਾ ਭਾਉ
2. ਦੂਜੇ ਦੋਇ
3. ਖੇਲ੍ਹ-ਅਖਾੜਾ
4. ਵਡ-ਖੇਲ੍ਹ ਤਮਾਸ਼ਾ
5. ਮਾਇਆ

ਆਦਿ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਏਕਸੁ ਤੇ ਸਭੁ ਦੂਜਾ ਹੂਆ ॥

ਏਕੋ ਵਰਤੈ ਅਵਰੁ ਨ ਬੀਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੪੨)

ਇਸ ਵਡ-ਖੇਲ੍ਹ-ਤਮਾਸੇ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਤੇ ਦਿਲਚਸਪ ਬਣਾਉਣ ਲਈ
ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਨੇ ਇਸਦੇ ਅਦਾਕਾਰਾਂ (ਇਨਸਾਨਾਂ) ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ —

ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਦੀ ਖਿੱਚਤਾਣ ਤੇ
ਦੂਜੇ ਭਾਉ ਦੀ ਭਾਵਨਾ

ਭਰ ਦਿੱਤੀ, ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਵੱਡ-ਖੇਲ੍ਹ-ਤਮਾਸੇ ਨੂੰ ਦਿਲਚਸਪ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ
ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਣ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਸੇ ਖੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਕੇ —

ਆਪਣਾ ‘ਆਪਾ’ ਹੀ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ —

ਦਾਤਿ ਪਿਆਰੀ ਵਿਸਰਿਆ ਦਾਤਾਰਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੬੭੬)

ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਦੂਜੇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈ ॥

ਮੂਲੁ ਛੋਡਿ ਡਾਲੀ ਲਗੇ ਕਿਆ ਪਾਵਹਿ ਛਾਈ ॥

(ਪੰਨਾ-੪੨੦)

ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਧਾਰਿ ਬੰਧਨਿ ਬੰਧਿਆ ॥

ਨਰਕਿ ਸੁਰਗਿ ਅਵਤਾਰ ਮਾਇਆ ਧੰਧਿਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੬੧)

ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸਕੂਲ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ
ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਕੂਲ ਦੀਆਂ ਦੋ ਵਿਰੋਧੀ ਟੀਮਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਮੈਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ
ਨੂੰ ਜੇਤੂ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ-ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਸਾਰਾ
ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਇਕ ਵੱਡ ‘ਬੇਲ੍ਹ-ਅਖਾੜਾ’ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਖੇਡ-ਪਰਚ ਰਹੇ
ਹਨ।

ਪਰ ਇਥੇ ਫਰਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਭਾਵੇਂ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਕੇ ਆਪਣੀ
ਟੀਮ ਨੂੰ ਜਿਤਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ
ਲੜਦੇ-ਭਿੜਦੇ, ‘ਮੈਂ-ਮੇਰੀ’ ਤੇ ਤੂੰ-ਤੇਰੀ ਦੀ ਖੇਲ੍ਹ ਰਚਾਉਂਦੇ ਹਾਂ — ਪਰ ਮਗਰੋਂ ਅਸੀਂ
ਇਕੋ ਕਲਾਸ ਤੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਮੈਤ੍ਰੀ-ਭਾਵ
ਨਾਲ ਵਿਚਰਦੇ ਹਾਂ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਸ ਮਾਇਕੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਦੇ
ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ, ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ ਅਥਵਾ —

ਦੂਜਾ-ਭਾਉ

ਸਹੇਡ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਤੇ ਇਹ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਦੀ ਦਵੈਤ ਜਾਂ ਐਲਰਜੀ (allergy) ਸਾਡੇ ਅਗਲੇ
ਜਨਮਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ —

ਸਪੁ ਪਿੜਾਈ ਪਾਈਐ ਬਿਖੁ ਅੰਤਰਿ ਮਨਿ ਰੋਸੁ ॥

ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਪਾਈਐ ਕਿਸ ਨੋ ਦੀਜੈ ਦੋਸੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੦੦੯)

ਹਉਮੈ ਮੈਲਾ ਜਗੁ ਫਿਰੈ ਮਰਿ ਜੰਮੈ ਵਾਰੋ-ਵਾਰ ॥
ਪਇਐ ਕਿਰਤਿ ਕਮਾਵਣਾ ਕੋਇ ਨ ਮੇਟਣਹਾਰ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੫੯)

ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਸਭੁ ਜਗੁ ਹੈ ਮੈਲਾ ਦੂਜੇ ਭਰਮਿ ਪਤਿ ਖੋਈ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੩੪)
ਅਗਿਆਨਿ ਅੰਧੇਰੈ ਸੂਝਸਿ ਨਾਹੀ ਬਹੁੜਿ ਬਹੁੜਿ ਭਰਮਾਤਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੧੦)

ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ —

1. ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਸਕੂਲ-ਕਾਲਿਜ ਦੇ ਆਰਜ਼ੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹਾਂ।
2. ਇਹ ਖੇਲ੍ਹ ਤਮਾਸਾ ਕਿਸੇ ਉਚੇਰੀ ਦੈਵੀ ਹਸਤੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।
3. ਅਸੀਂ ਕਠ-ਪੁਤਲੀ ਬਣਕੇ ਉਸਦਾ ਹੁਕਮ ਕਮਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

ਤੁਧੁ ਸੰਸਾਰੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ਸਿਰੇ ਸਿਰਿ ਧੰਧੇ ਲਾਇਆ ॥
ਵੇਖਹਿ ਕੀਤਾ ਆਪਣਾ ਕਰਿ ਕੁਦਰਤਿ ਪਾਸਾ ਢਾਲਿ ਜੀਉ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੧)

ਜਦ ਤਾਈਂ ਅਸੀਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਇਲਾਹੀ ਵਿਉਂਤ ਅਥਵਾ ‘ਹੁਕਮ’ ਵਿਚ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਪਾਰਟ ਅਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਉਦੋਂ ਤਾਈਂ ਇਲਾਹੀ ਖੇਲ੍ਹ-ਅਖਾੜਾ ਨਿਰ-ਵਿਘਨ ਚਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਅਰਥਾਤ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਜਦ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ‘ਦੂਜੇ ਭਾਉ’ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਆਪ ਹੀ ਮਾਲਕ ਤੇ ਕਰਤਾ-ਧਰਤਾ ਬਣ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਨ-ਮਰਜ਼ੀ ਕਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਮੁਖ ਜੀਵ ਇਲਾਹੀ ਬਰਕਤਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਰਮਬੱਧ ਹੋ ਕੇ ‘ਜੋ ਮੈ ਕੀਆ ਸੋ ਮੈ ਪਾਇਆ’ ਦੇ ਅਸੂਲ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁਖ-ਸੁਖ ਭੋਗਦੇ ਹਨ —

ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੋ ਬਾਹਰਿ ਹੁਕਮ ਨ ਕੋਇ ॥
ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੈ ਜੇ ਬੁਝੈ ਤ ਹਉਮੈ ਕਰੈ ਨ ਕੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧)

ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੇ ਸੋ ਭਲਾ ਕਰਿ ਮਾਨੀਐ
ਹਿਕਮਤਿ ਹੁਕਮੁ ਚੁਕਾਈਐ। (ਪੰਨਾ-੨੨੨)

ਖਸਮੁ ਛੋਡਿ ਦੂਜੈ ਲਗੇ ਛੁਬੇ ਸੇ ਵਣਜਾਰਿਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੨੦)

ਸਾਧੋ ਇਹੁ ਜਗੁ ਭਰਮ ਭੁਲਾਨਾ ॥
ਰਾਮ ਨਾਮ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਛੋਡਿਆ ਮਾਇਆ ਹਾਥਿ ਬਿਕਾਨਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੮੪)

ਇਹੁ ਮਨੁ ਧੰਧੈ ਬਾਂਧਾ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥

ਮਾਇਆ ਮੂਠਾ ਸਦਾ ਬਿਲਲਾਇ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੭੯)

ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਸਦਾ ਦੁਖ ਪਾਏ ਤੈ ਗੁਣ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਦਾ ॥ (ਪੰ.-੧੦੬੬)

ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਜੀਵਨ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਯਾਦ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
ਉਹ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ 'ਹੁਕਮ' ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ — ਉਸ ਉਤੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਰੰਗਣ ਨਹੀਂ
ਚੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਮਾਇਆ-ਪ੍ਰਾਇਣ
ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਓਟ, ਆਸਰਾ, ਅਗਵਾਈ ਲੈ ਕੇ, ਆਤਮ-ਪ੍ਰਾਇਣ ਹੋ
ਕੇ ਮਾਇਕੀ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਇਸ ਦਲਦਲ ਵਿਚ ਵੀ ਕਮਲ ਦੇ
ਛੁੱਲ ਵਾਂਗ ਅਲਿਪਤ ਵਰਤਦਾ ਹੈ —

ਜੈਸੇ ਜਲ ਮਹਿ ਕਮਲੁ ਨਿਰਾਲਮੁ ਮੁਰਗਾਈ ਨੈ ਸਾਣੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੯੩੮)

ਜਿਉ ਜਲ ਮਹਿ ਕਮਲੁ ਅਲਿਪਤੋ ਵਰਤੈ

ਤਿਉ ਵਿਚੇ ਗਿਰਹ ਉਦਾਸੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੯੪੯)

ਸਾਚਿ ਨਾਮਿ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਲਾਗਾ ॥

ਲੋਗਨ ਸਿਉ ਮੇਰਾ ਠਾਠਾ ਬਾਗਾ ॥੧॥

ਬਾਹਰਿ ਸੂਤੁ ਸਗਲ ਸਿਉ ਮਉਲਾ ॥

ਅਲਿਪਤੁ ਰਹਉ ਜੈਸੇ ਜਲ ਮਹਿ ਕਉਲਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੩੮੪)

ਗੁਰਸਿਖ ਜੋਰੀ ਜਾਗਦੇ

ਮਾਇਆ ਅੰਦਰਿ ਕਰਨਿ ਉਦਾਸੀ ॥

(ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. ੨੯/੧੫)

ਐਸਾ ਗੁਰਮੁਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਬੈ-ਖੀਦ ਗੋਲਾ ਬਣ ਕੇ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਮਾਇਕੀ
ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ — ਉਸਦੀ ਆਤਮਾ ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ
ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵਿਚ ਹੁਕਮ ਦੀ ਕਾਰ ਕਮਾਉਂਦੀ ਹੈ —

ਹੁਕਮੁ ਬੂਝੈ ਸੋ ਸੇਵਕੁ ਕਹੀਐ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੦੨੬)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਲਿਪਤੁ ਰਹੈ ਸੰਸਾਰੇ ॥

ਗੁਰ ਕੈ ਤਕੀਐ ਨਾਮਿ ਅਧਾਰੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੮)

ਸਦਾ ਅਲਿਪਤੁ ਰਹੈ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਸਾਚੇ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਇਦਾ ॥ (ਪੰ.-੧੦੬੧)

ਹਰਖ ਸੋਗ ਦੁਹੂੰ ਤੇ ਮੁਕਤੇ ॥
 ਸਦਾ ਅਲਿਪਤੁ ਜੋਗ ਅਰੁ ਜੁਗਤੇ ॥
 ਦੀਸਹਿ ਸਭ ਮਹਿ ਸਭ ਤੇ ਰਹਤੇ ॥
 ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਓਇ ਧਿਆਨੁ ਧਰਤੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੮੧)

ਜੇ ਕੋ ਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਸੇਤੀ ਸਨਮੁਖੁ ਹੋਵੈ ॥
 ਹੋਵੈ ਤ ਸਨਮੁਖੁ ਸਿਖੁ ਕੋਈ ਜੀਅਹੁ ਰੈ ਗੁਰ ਨਾਲੇ ॥
 ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਹਿਰਦੈ ਧਿਆਏ ਅੰਤਰ ਆਤਮੈ ਸਮਾਲੇ ॥
 ਆਪੁ ਛਡਿ ਸਦਾ ਰਹੈ ਪਰਣੈ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਏ ॥
 ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸੁਣਹੁ ਸੰਤਹੁ ਸੋ ਸਿਖੁ ਸਨਮੁਖੁ ਹੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੧੯-੨੦)

ਪਰ ਐਸੇ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਮਰਜੀਵੜੇ ਕੋਈ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ —

ਕੋਟਿ ਮਧੇ ਕੋ ਵਿਰਲਾ ਸੇਵਕੁ ਹੋਰਿ ਸਗਲੇ ਬਿਉਹਾਰੀ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੯੫)

ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਬਹੁਤੀ ਖਲਕਤ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਰੰਗ-ਤਮਾਸੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮਸਤ ਤੇ
 ਗਲਤਾਨ ਹੋਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੀ ਬਾਬਤ ਕੋਈ —

ਜਾਣਕਾਰੀ
 ਸੋਝੀ
 ਗਿਆਨ
 ਦਿਲਚਸਪੀ

ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ — ‘ਇਹ ਜੱਗ ਮਿੱਠਾ ਅਗਲਾ ਕਿਨ ਡਿੱਠਾ’ — ਹੀ ਅਸਲੀ ਜੀਵਨ-
 ਸੇਧ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ‘ਰੱਬ’ ਭੁੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ —
 ਰੱਬ ‘ਮਾਇਆ’ ਹੈ।

ਉਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਾਇਣ ਹੋ ਕੇ ਮਾਇਕੀ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਐਸੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ
 ਮਨਮੁਖ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ —

ਗਿਆਨ
 ਧਿਆਨ
 ਰੁਚੀ
 ਜੀਵਨ

ਸਭ ਮਾਇਆ ਉਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦੀ ਹੋਂਦ ਉਤੇ ਹੀ ਭਰੋਸਾ ਜਾਂ ਸ਼ਰਧਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਸਗੋਂ ਜੋ ਵੀ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਓਪਰੇ ਜਿਹੇ ਮਨ ਨਾਲ ਦਿਖਾਵੇ ਲਈ ਠਾਠਾ-ਬਾਗਾ ਕਰ ਛਡਦੇ ਹਨ।

ਐਸੇ —

ਮਾਇਕੀ-ਜੀਵਨ

ਨੂੰ ਹੀ 'ਦੂਜਾ-ਭਾਉ' ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਗਲਤਾਨ ਹੈ।

ਪਲਚਿ ਪਲਚਿ ਸਗਲੀ ਮੁਈ ਝੂਠੈ ਧੰਧੈ ਮੋਹੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੩)

ਇਹੁ ਜਗੁ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਵਿਆਪਿਆ ਦੂਜੇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੩੦)

ਜਗਤੁ ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧੁ ਹੈ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥

ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਜੇਤੇ ਕਰਮ ਕਰੇ ਦੁਖੁ ਲਗੈ ਤਨਿ ਧਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੫੯੩)

ਸਾਧੋ ਇਹੁ ਜਗੁ ਭਰਮ ਭੁਲਾਨਾ ॥

ਰਾਮ ਨਾਮ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਛੋਡਿਆ ਮਾਇਆ ਹਾਥਿ ਬਿਕਾਨਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੮੪)

ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਜੇਵਰੀ ਮਾਇਆ ਕਾ ਸਨਬੰਧੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੫੫੧)

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ —

ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਾਇਣ ਹੋਣਾ ਹੀ
‘ਦੂਜਾ ਭਾਉ’

ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਕਿਸੇ ਰੂਹ ਨੂੰ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਸਤਿਸੰਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਰੁਚੀ ਪਰਮਾਰਥ ਵੱਲ ਮੁੜਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਐਸੀਆਂ ਵਿਰਲੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਅਖਵਾ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਮਾਇਕੀ ਦਿਮਾਰੀ ਗਿਆਨੀ ਅਖਵਾ ਫੋਕੇ ਧਰਮ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਰੰਗਤ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ —

ਸੁਣੋ-ਸੁਣਾਏ
ਪੜ੍ਹੋ-ਪੜ੍ਹਾਏ
ਸਮਝੋ-ਸਮਝਾਏ
ਬਾਹਰਮੁਖੀ
ਦਿਮਾਰੀ
ਫੋਕੇ
ਕੂੜੇ

ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੋਣਹਾਰ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਭੰਬਲ ਭੂਸਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਭੋਲੇ-ਭਾਲੇ ਜਗਿਆਸੂ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਅਜਾਈਂ ਗੁਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ਹਉਮੈ ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਧਰਮ ਕਮਾਉਣਾ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਾਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕਰਦੀ ਹੈ —

ਕੋਟਿ ਕਰਮ ਕਰੈ ਹਉ ਧਾਰੇ ॥

ਸ੍ਰਮੁ ਪਾਵੈ ਸਗਲੇ ਬਿਰਬਾਰੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੨੮)

ਕਰਮ ਧਰਮ ਪਾਖੰਡ ਜੋ ਦੀਸਹਿ ਤਿਨ ਜਮੁ ਜਾਗਾਤੀ ਲੂਟੈ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੪੨)

ਪੂਜਾ ਅਰਚਾ ਬੰਦਨ ਢੰਡਉਤ ਖਟੁ ਕਰਮਾ ਰਤੁ ਰਹਤਾ ॥

ਹਉ ਹਉ ਕਰਤ ਬੰਧਨ ਮਹਿ ਪਰਿਆ ਨਹ ਮਿਲੀਐ ਇਹ ਜੁਗਤਾ ॥ (ਪੰ.-੯੪੨)

ਤੀਰਥ ਬਰਤ ਅਤੁ ਦਾਨ ਕਰਿ ਮਨ ਮੈ ਧਰੈ ਗੁਮਾਨੁ ॥

ਨਾਨਕ ਨਿਹਫਲ ਜਾਤ ਤਿਹ ਜਿਉ ਕੁੰਚਰ ਇਸਨਾਨੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੪੨੮)

ਕੂਰ ਕਿਆ ਉਰਝਿਓ ਸਭਹੀ ਜਗ

ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕੋ ਭੇਦੁ ਨਾ ਪਾਇਓ ॥

(ਸਵੱਜੇ ਪਾ-੧੦)

ਪਿਆਰੇ ਇਨ ਬਿਧਿ ਮਿਲਣੁ ਨ ਜਾਈ

ਮੈ ਕੀਏ ਕਰਮ ਅਨੇਕਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੯੪੧)

ਐਸੀ ਨੀਮ-ਧਾਰਮਿਕ-ਜਗਿਆਸਾ ਨੂੰ ਹੀ —

ਦੂਜਾ-ਭਾਉ

ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ —

ਕਬੀਰ ਸਿਖ ਸਾਖਾ ਬਹੁਤੇ ਕੀਏ ਕੇਂਦੋ ਕੀਓ ਨ ਮੀਤੁ ॥

ਚਾਲੇ ਥੇ ਹਰਿ ਮਿਲਨ ਕਉ ਬੀਚੈ ਅਟਕਿਓ ਚੀਤੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੩੬੯)

ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਸਭੁ ਕੋਈ ਰਵੈ ॥

ਬਾਂਧਨ ਬਾਂਧਿਆ ਸਭੁ ਜਗੁ ਭਵੈ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੨੮)

ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਨਾਮ ਵਿਹੂਣੀ ਭੁਲਿ ਭੁਲਿ ਪਛੋਤਾਣੀ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੧੧)

ਇਸ ‘ਦੂਜੇ ਭਾਉ’ ਵਾਲੀ ਤੁਚੀ, ਅਥਵਾ ਮਨ ਦੀ ਰੰਗਤ ਨਾਲ ਐਸੀ ਜੋ ਵੀ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਕਰਦੇ ਹਾਂ — ਸਭ ਫੋਕੇ ਤੇ ਕੂੜੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ‘ਟੇਕ’ ਨਿਰੋਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਉਤੇ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਆਪਣੀ —

ਹਉਮੈ
ਮੈਂ-ਮੇਰੀ
ਦੂਜੇ ਭਾਉ

ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ —

ਹਮ ਕੀਆ ਹਮ ਕਰਹਗੇ ਹਮ ਮੂਰਖ ਗਾਵਾਰ ॥
ਕਰਣੈ ਵਾਲਾ ਵਿਸਰਿਆ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਪਿਆਰੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੩੯)

ਗਿਆਨੁ ਗਿਆਨੁ ਕਬੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥
ਕਬਿ ਕਬਿ ਬਾਦੁ ਕਰੇ ਦੁਖੁ ਹੋਈ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੩੧)

ਅਜਿਹੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ —

ਨਾ ਇਧਰ ਕੇ ਰਹੇ ਨਾ ਉਧਰ ਕੇ
ਨਾ ਖੁਦਾ ਹੀ ਮਿਲਾ ਨਾ ਵਿਸਾਲੇ ਸਨਮ
ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਕਈ ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਹਉਮੈ ਦੇ ਕੁੜੇ ਭਰਵਾਸੇ ਅਥਵਾ ਮਾਇਆ ਦੇ
ਪ੍ਰਾਇਣ ਹੋ ਕੇ ਦੂਜੇ ਭਾਉ ਦੇ ਜਾਦੂ ਹੋਠ —

ਜੰਮਦੇ ਹਾਂ

ਮਰਦੇ ਹਾਂ

ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

ਦੁਖ-ਸੁਖ ਭੋਗਦੇ ਹਾਂ —

ਹਉਮੈ ਜਲਤੇ ਜਲਿ ਮੁਏ ਭ੍ਰਮਿ ਆਏ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ॥

(ਪੰਨਾ-੬੪੩)

ਮਨ ਤੂੰ ਗਾਰਬਿ ਅਟਿਆ ਗਾਰਬਿ ਲਦਿਆ ਜਾਹਿ ॥

ਮਾਇਆ ਮੋਹਣੀ ਮੋਹਿਆ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੂਨੀ ਭਵਾਹਿ ॥

ਗਾਰਬਿ ਲਾਗਾ ਜਾਹਿ ਮੁਗਾਧ ਮਨ ਅੰਤਿ ਗਇਆ ਪਛੁਤਾਵਹੇ ॥ (ਪੰ.-੪੪੧)

ਮਾਇਆ ਦੇ ਇਸ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਨੂੰ ਹੀ —

ਦੂਜਾ-ਭਾਉ

ਦੂਜਾ-ਦੋਇ

ਦੁਤੀਆ-ਭਾਵ

ਆਦਿ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮਾਇਆ ਦਾ ਇਹ 'ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵਾ' ਅਥਵਾ 'ਦੂਜਾ ਭਾਉ' ਹਉਮੈ ਵਿਚੋਂ
ਉਪਜਦਾ ਹੈ।

'ਹਉਮੈ' ਦੀ ਰਚਨਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮਾਇਕੀ ਖੇਲ੍ਹ-ਅਖਾੜਾ ਚਲਾਉਣ
ਲਈ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਏਕਸੁ ਤੇ ਸਭ ਦੂਜਾ ਹੂਆ ॥
ਏਕੋ ਵਰਤੈ ਅਵਰੁ ਨ ਬੀਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੪੨)

ਸਾਰੀ ਕਾਇਨਾਤ ਹੀ ਇਲਾਹੀ ਖੇਲ੍ਹ-ਅਖਾੜੇ ਦੇ ਇਸ ਗੁੱਝੇ ਮਾਇਕੀ ਡਰਾਮੇ
ਅਥਵਾ — 'ਦੂਜੇ-ਭਾਉ' ਵਿਚ ਖਚਤ ਹੈ —

ਇਕਿ ਕੂੜਿ ਲਾਗੇ ਕੂੜੇ ਫਲ ਪਾਏ ॥
ਦੂਜੇ ਭਾਇ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਏ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੨੪)

ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਸਭਿ ਦੂਜੇ ਲਾਗੇ
ਦੇਖਹੁ ਰਿਦੈ ਬੀਜਾਰਿ ॥

(ਪੰਨਾ-੯੪੨)

ਕਹਤ ਕਬੀਰ ਹਉ ਕਹਉ ਪੁਕਾਰਿ ॥
ਸਮਝਿ ਦੇਖੁ ਸਕਤ ਗਾਵਾਰ ॥
ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਬਹੁਤੁ ਘਰ ਗਾਲੇ ॥
ਰਾਮ ਭਗਤ ਹੈ ਸਦਾ ਸੁਖਾਲੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੬੦)

ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਰਚੰਨਿ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੫੫)

ਇਕ ਪਾਸੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਇਹ ਮਾਇਕੀ ਵਡ-ਖੇਲ੍ਹ-ਤਮਾਸ਼ਾ ਰਚਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ
ਵਿਚ ਇਨਸਾਨ ਮਾਇਆ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ 'ਸੌਮੇ'
ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ 'ਭੁੱਲ' ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਣਹਾਰ ਰੂਹ ਜਾਂ ਜਗਿਆਸੂ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਨਾ ਜਾਂ ਮੁਕਤ
ਹੋਣਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਮਾਇਕੀ ਖਲਜਗਣ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ
ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਗੁਰੂ, ਅਵਤਾਰ, ਪੀਰ, ਪੈਰਗਬਰ, ਸੰਤ, ਭਗਤ, ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਦੁਨੀਆਂ
ਵਿਚ ਪਠਾਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਰਮ ਜਾਂ ਮਜ਼ਹਬ ਸਾਜੇ।

ਪਰ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ —

'ਦੂਜੇ-ਭਾਉ'

ਅਥਵਾ ਹਉਮੈ ਦਾ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵਾ ਛਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਧਰਮ —

ਰੁੱਖੇ-ਸ੍ਰੁੱਕੇ

ਫੌਕੇ

ਕਰਮ ਕਾਂਡੀ

ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ

ਮਜ਼ਹਬੀ-ਤਾਸ਼ਬ

ਤੇ ਦੂਜੇ ਭਾਊ

ਦੇ ਅੱਡੇ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ।

ਸਾਡੇ ਅਜੋਕੇ ਧਰਮ ਤੇ ਧਰਮ-ਅਸਥਾਨ ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਬੂਤ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਅਜਿਹੀ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਇਉਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ —

ਬਾਹਰਿ ਭੇਖ ਅੰਤਰਿ ਮਲ੍ਹ ਮਾਇਆ ॥

ਛਪਸਿ ਨਾਹਿ ਕਛੂ ਕਰੈ ਛਪਾਇਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੬੨)

ਪਾਠੁ ਪੜਿਓ ਅਰੁ ਬੇਦੁ ਬੀਚਾਰਿਓ ਨਿਵਲਿ ਭੁਅੰਗਮ ਸਾਧੇ ॥

ਪੰਚ ਜਨਾ ਸਿਉ ਸੰਗੁ ਨ ਛੁਟਕਿਓ ਅਧਿਕ ਅਹੰਕਾਰ ਬਾਧੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੪੧)

ਤੀਰਥਿ ਜਾਊ ਤ ਹਉ ਹਉ ਕਰਤੇ ॥

ਪੰਡਿਤ ਪੂਛਉ ਤ ਮਾਇਆ ਰਾਤੇ ॥.....

ਗਿਰਸਤ ਮਹਿ ਚਿੰਤ ਉਦਾਸ ਅਹੰਕਾਰ ॥

ਕਰਮ ਕਰਤ ਜੀਅ ਕਉ ਜੰਜਾਰ ॥

(ਪੰਨਾ-੩੮੫)

(ਚਲਦਾ.....)

© ਸਭ ਹੱਕ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ।

ਏਸੇ ਕਲਮ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰੁ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ 132 ਲੇਖ (13 ਕਿਤਾਬਾਂ) ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਤਰਜਮਾ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪੰਜ ਲੇਖ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਦੇ ਅੱਠ ਦਿਨਾਂ ਜਪ-ਤਪ ਸਮਾਗਮ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ, ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ ਵਿਖੇ ਮਾਰਚ, ਸਤੰਬਰ ਅਤੇ ਦਸੰਬਰ (20-30) ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਜੂਨ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਹਰ ਸਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਮਾਗਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ 15-15 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅਰਸੇ ਬਾਅਦ, ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਸਮਾਗਮ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਫਤਾਵਾਰੀ ਸਮਾਗਮ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸੰਗਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ, ਬੁਢਲਾਡਾ-ਸੁਨਾਮ, ਬਰਾਸਤਾ (ਵਾਈਆ) ਜਖੇਪਲ ਲਿੰਕ ਰੋਡ ਤੇ ਹੈ। ਚਾਹਵਾਨ ਸੱਜਣ ਇਹ ਲੇਖ ਅਤੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਤੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ:-

Website : www.brahmbungadodra.org

E-mail : info@brahmbungadodra.org

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 073074-55097, 01652-255097, 99149-55098

❖ ਸ਼ਾਖਾ ❖

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ (ਦੋਦੜਾ)

ਦੱਖਣੀ ਬਾਈ ਪਾਸ, ਦੋਰਾਹਾ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪੰਜਾਬ

ਫੋਨ : 073074-55098, 01628-258697, 099149-55098

❖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ❖

ਸੈਕ੍ਰੈਟਰੀ, ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ ਟ੍ਰਸਟ (ਰਜਿ.)

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 73074-55096